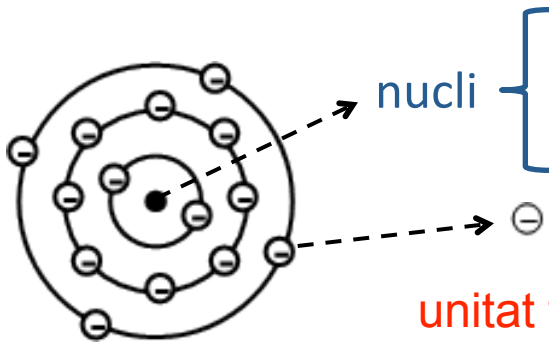

Teoria de la Conducció en Cristalls

- **La matèria està formada per àtoms**

nucli	protons (p^+)	$m_p = 1.673 \times 10^{-27}$ kg	$q_p = e$
	neutrons (n^0)	$m_n = 1.675 \times 10^{-27}$ kg	$q_n = 0$
	electrons (e^-)	$m_e = 9.109 \times 10^{-31}$ kg	$q_e = -e$

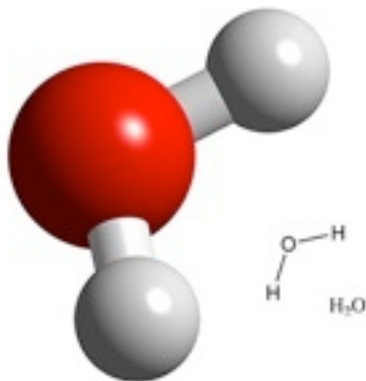
unitat fonamental de càrrega: $e = 1.602 \times 10^{-19}$ C

La grandària dels àtoms és de l'ordre de 10^{-10} m = 1Å = 1 angstrom

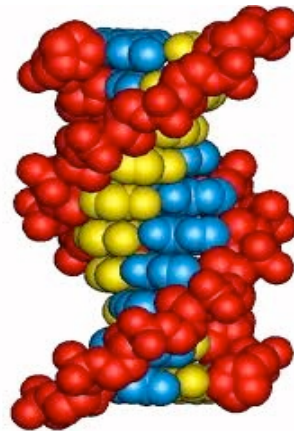
La grandària del nucli és de l'ordre de 10^{-15} m = 1 fm = 1 fermi

- **Els àtoms formen molècules i cristalls**

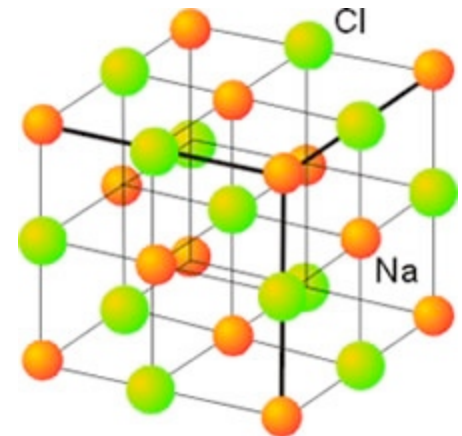
Aigua

ADN

Cristall de sal

$N_p = n^\circ$ protons ; $N_e = n^\circ$ electrons

$e = 1.602 \times 10^{-19} \text{ C}$

●La càrrega és quantitzada

àtom o molècula o cos neutre

ió $\equiv$ àtom o molècula carregat

$$Q = N_p e - N_e e = (N_p - N_e) e$$

$$N_p = N_e \rightarrow Q = (N_p - N_e) e = 0$$

$$N_p \neq N_e \rightarrow Q = (N_p - N_e) e \neq 0$$

●La càrrega és conserva

Si un cos neutre perd electrons (es carrega positivament)

és perquè un altre els guanya (es carrega negativament)

Materials conductors:

Permeten el moviment de càrrega, com per exemple els **metalls** que tenen electrons lliures (que es poden moure)

Materials aïllants (o dielèctrics):

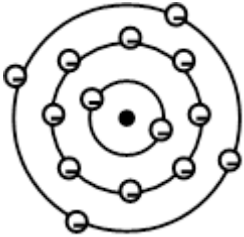
NO permeten el moviment de càrrega perquè tots els electrons estan lligats a un àtom o molècula.

Es caracteritzen per la **constant dielèctrica** $\epsilon_r > 1$ (al buit, o a l'aire, $\epsilon_r \approx 1$) i per

$E_{\text{Max}} \equiv$ **Ruptura del dielèctric**. El dielèctric pot conduir si apliquem $E > E_{\text{Max}}$.

Estructura electrònica de la matèria

Model atòmic de Bohr:

- Els e^- descriuen òrbites amb energia E constant.
- L'energia E és quantitzada:
només són possibles òrbites amb uns certs valors d' E .

Física quàntica (Heisenberg i Schrödinger):

Només sabem la probabilitat de trobar e^- més o menys a prop del nucli.

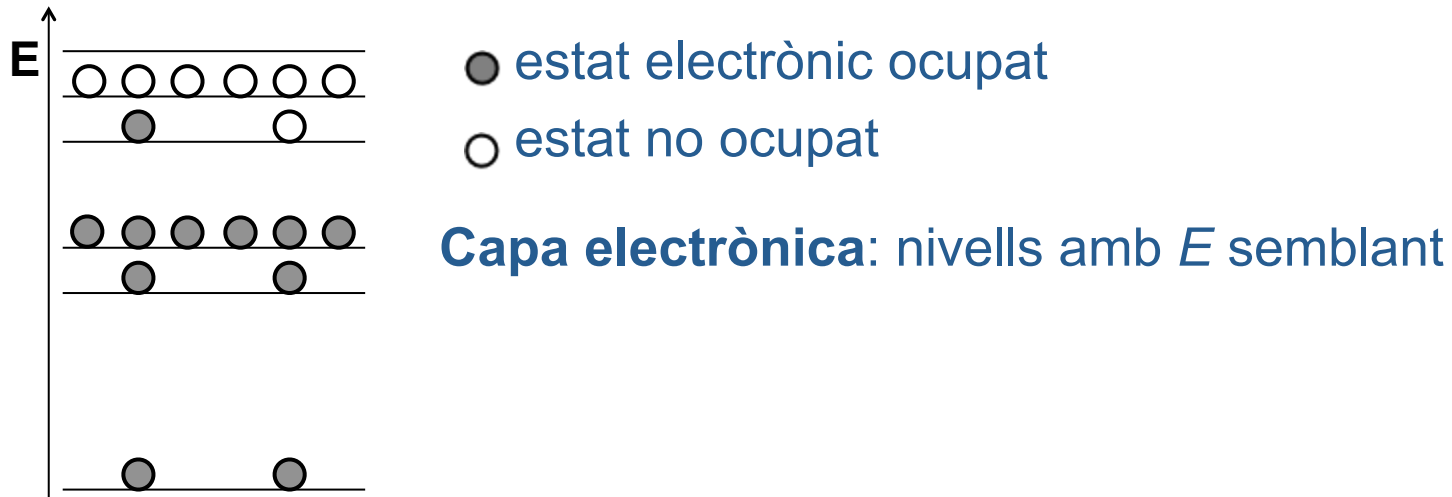
Orbitals o estats: - Els e^- ocupen un orbital o estat electrònic.

- Cada estat electrònic té un cert valor de E .
- En un àtom són possibles tota una sèrie d'estats electrònics amb valors discrets (**quantitzats**) de E que poden estar ocupats o no.

En un àtom són possibles tota una sèrie d'estats electrònics amb valors discrets (**quantitzats**) de E que poden estar ocupats o no.

Nivells d'energia degenerats: possibles estats amb la mateixa E

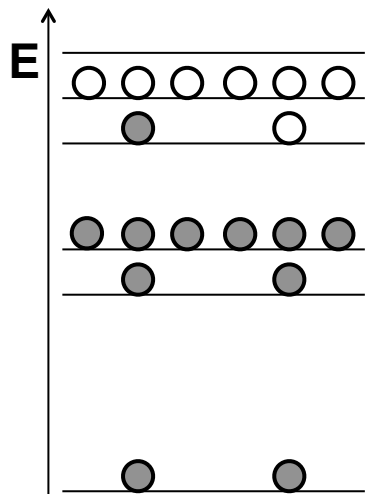

Principi d'exclusió de Pauli: un estat només pot estar ocupat per un e^-

Estat atòmic fonamental: els e^- ocupen els nivells de menor energia

Capa de valència: última capa ocupada amb e^- (a l'estat fonamental)

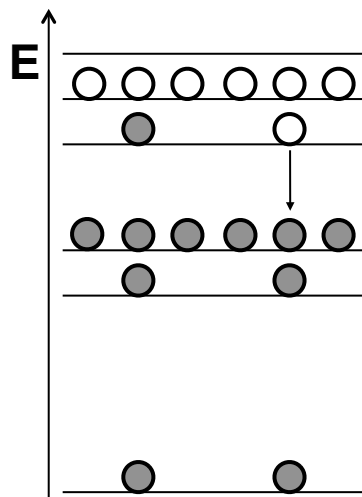
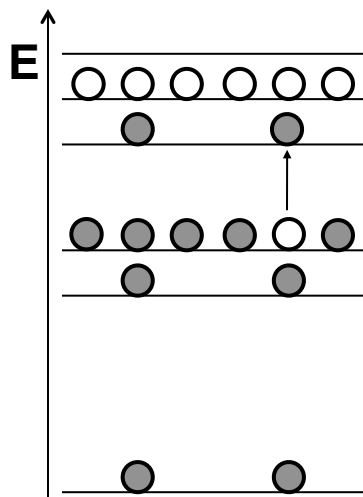
Estat atòmic fonamental

Capa de valència: última capa ocupada amb e^-

Capa electrònica: nivells amb E semblant

Estat excitat (no fonamental) → **Desexcitació:** emissió d'un fotó

de freqüència f

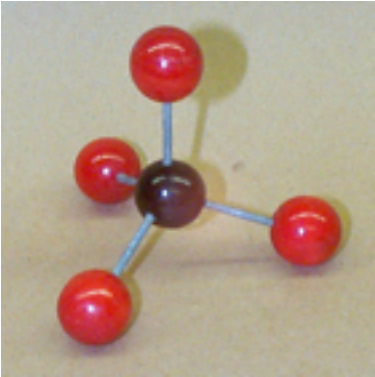
Relació d'Einstein:

$$\Delta E = hf$$

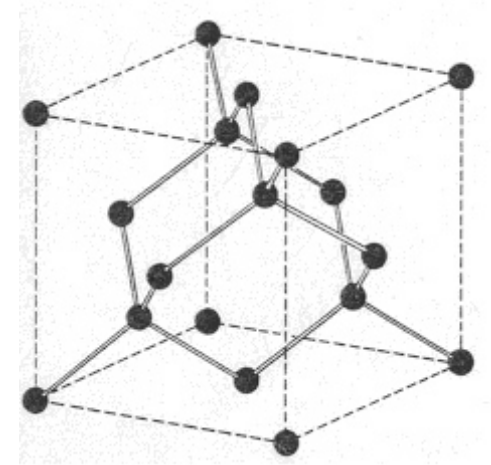
h constant Plank

$$h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ Js}$$

Aparició de bandes d'energia en un cristall

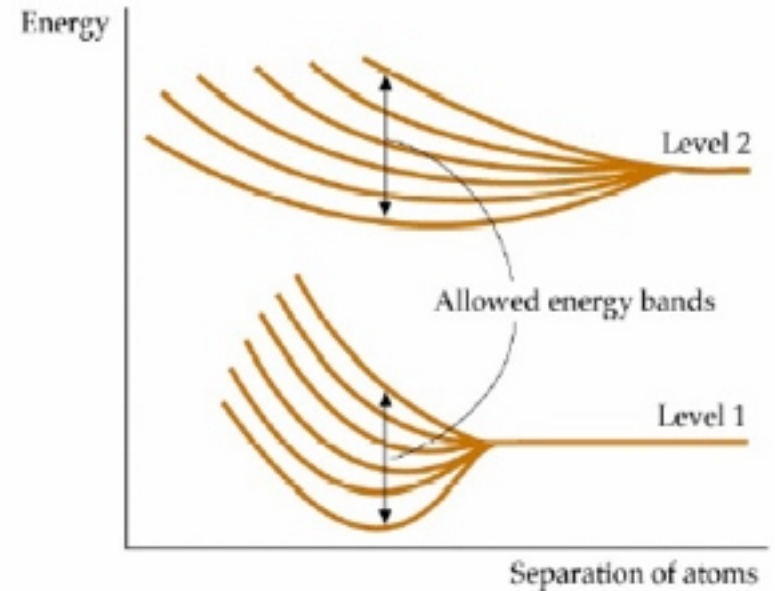
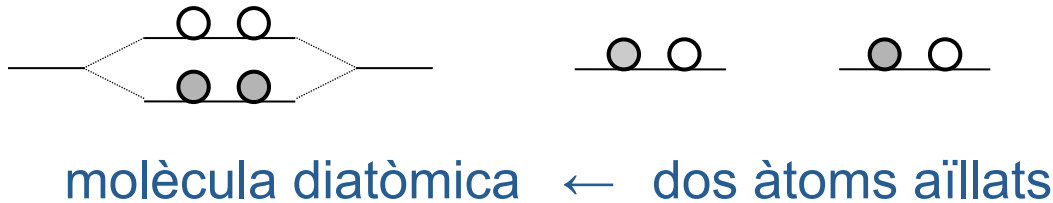

Molècula de Silici

Cristall de Silici

Desdoblament de nivells

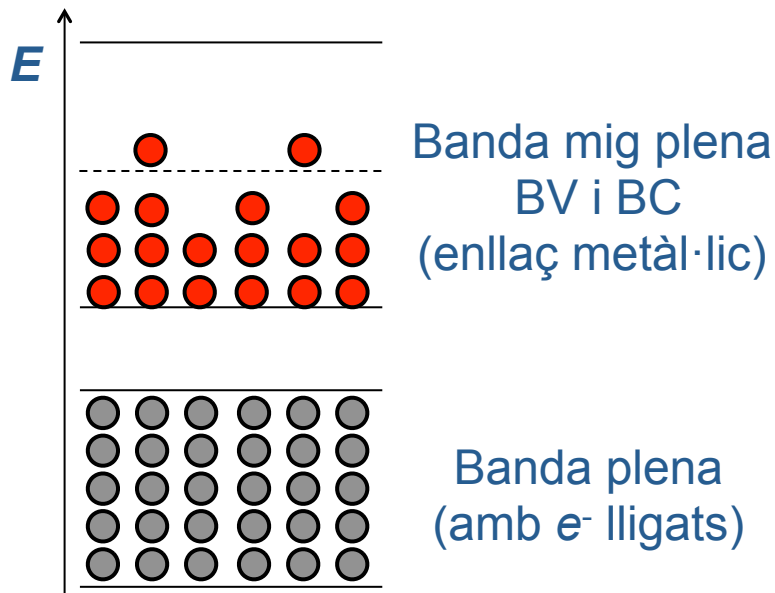
Model de conducció en cristalls

BV $\equiv$ banda de valència: última banda amb electrons

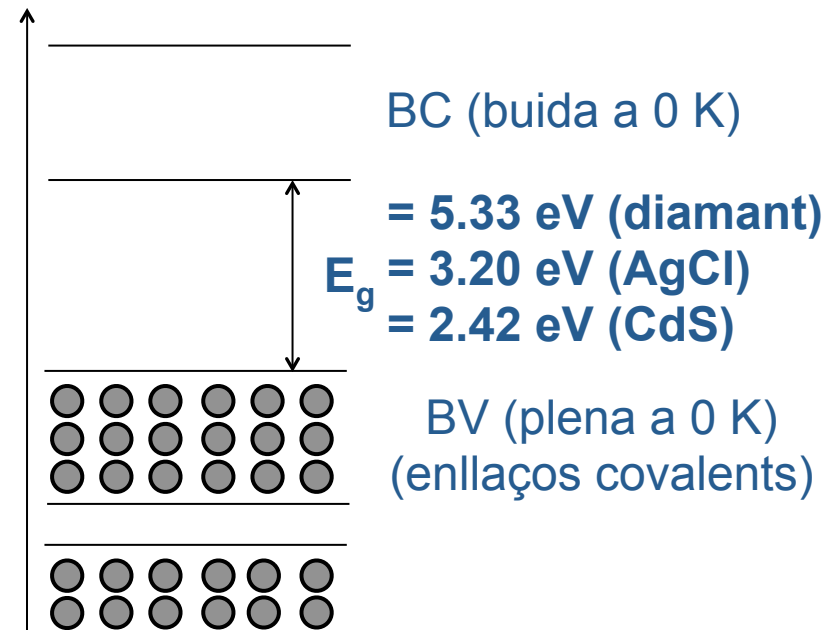
BC $\equiv$ banda de conducció: banda on els electrons poden desplaçar-se

E_g = Band Gap

Conductors

Aïllants (E_g Molt gran)

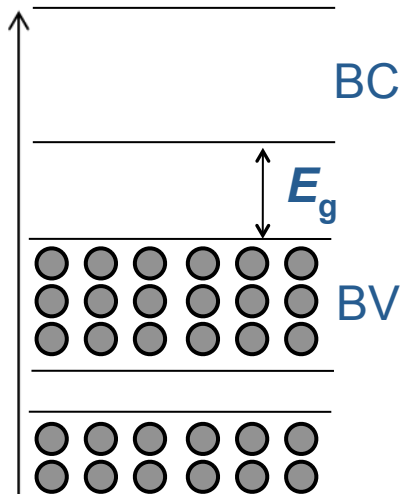

$$1 \text{ eV} = (1.6 \times 10^{-19} \text{ C})(1 \text{ V}) = 1.6 \times 10^{-19} \text{ J}$$

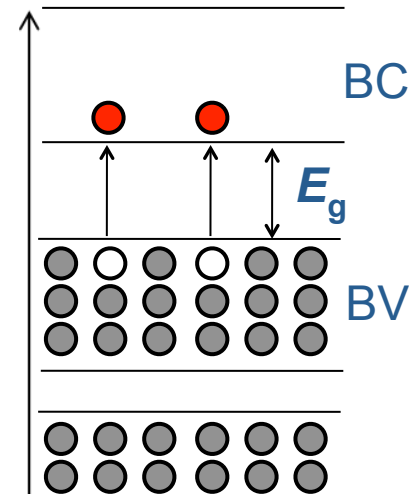

Semiconductors (E_g Petit)

$T = 0$ K
són aïllants

$T > 0$ K
poden conduir

Silici: $E_g = 1.14$ eV

Germani: $E_g = 0.67$ eV

Teluri: $E_g = 0.33$ eV

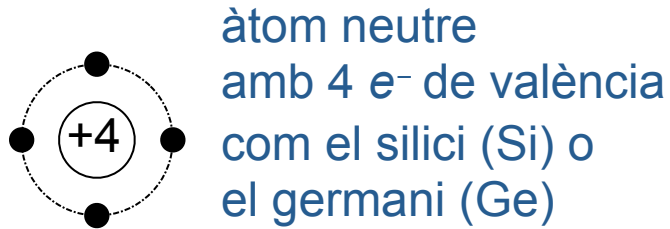
Formació de parells electró-forat

● electrons   ○ forats

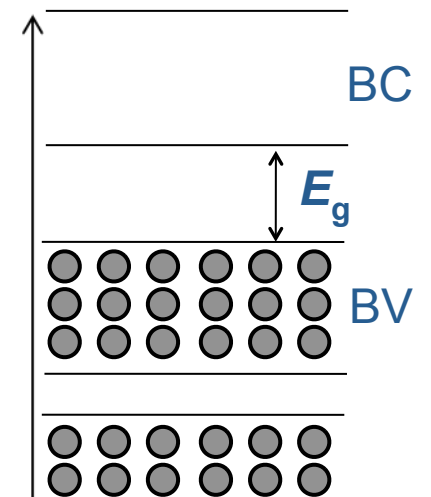
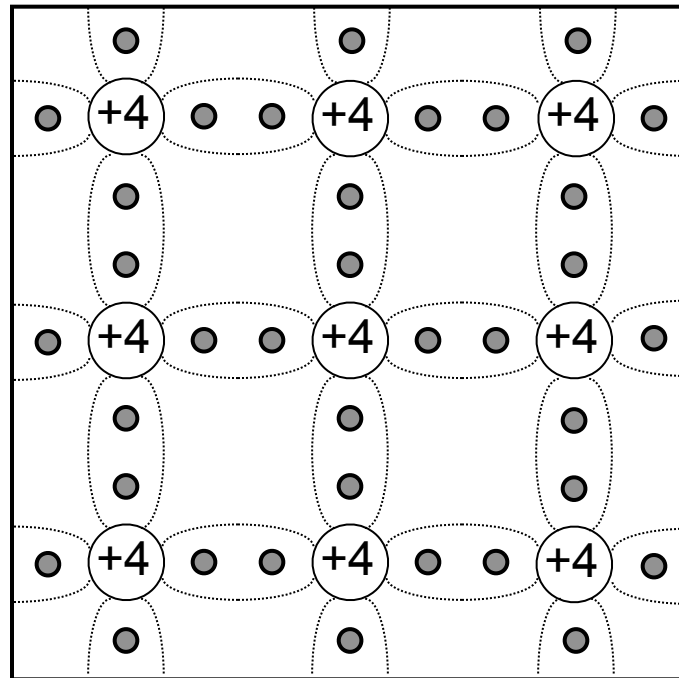
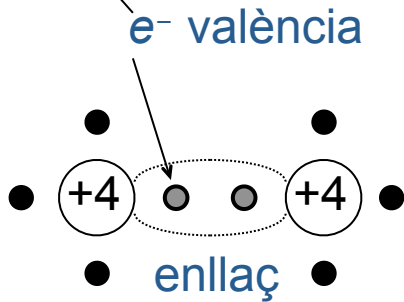
Quan més petit és E_g ,

més fàcil és que puguin conduir.

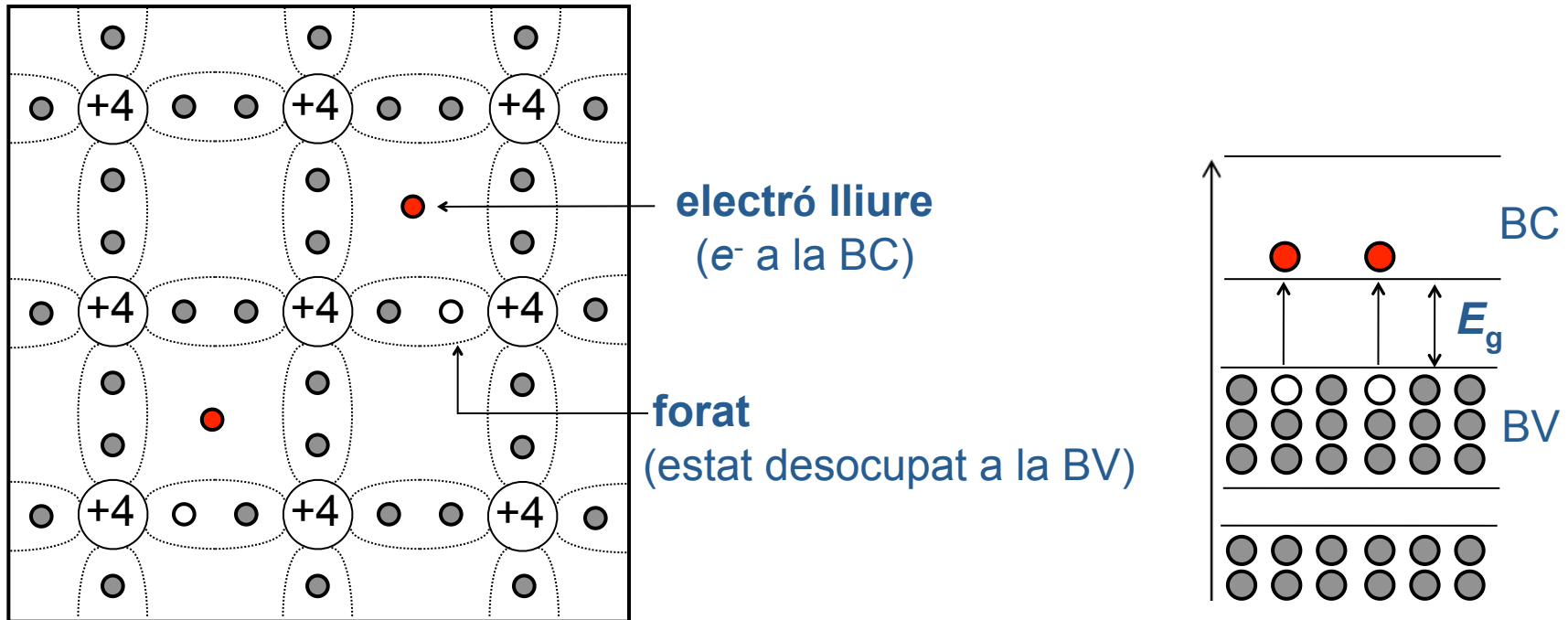
Cristalls semiconductors

T = 0 K (són aïllants)

$T > 0 \text{ K}$ → Es formen parells electró-forat (que augmenten amb T)

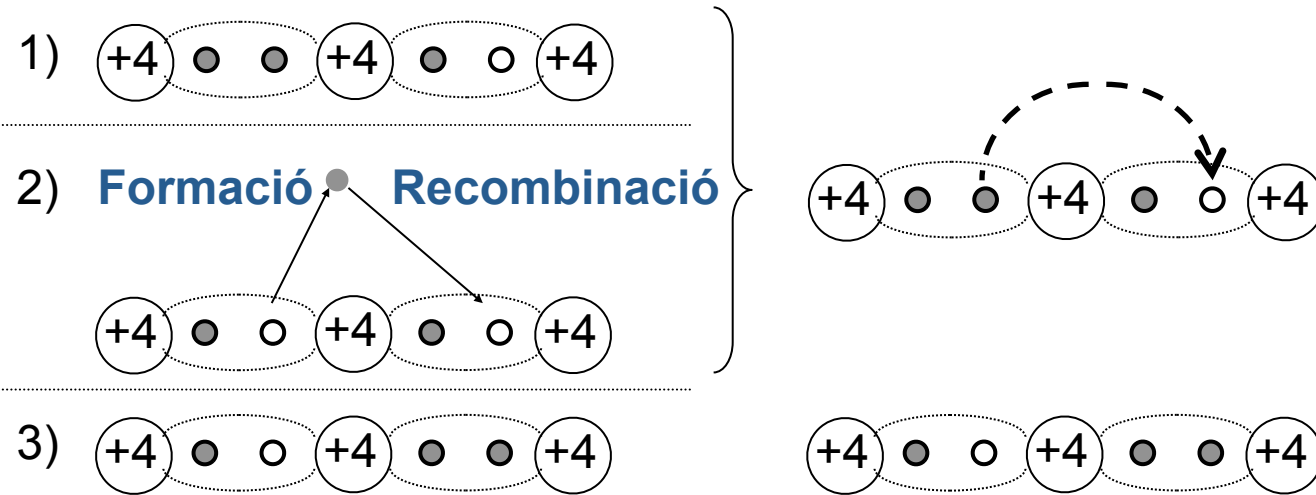

electrons de conducció o lliures ●: poden desplaçar-se pel cristall i en presència d'un camp E produeixen un corrent

Els forats ○ **també contribueixen al corrent !!!**

Contribució dels forats al corrent

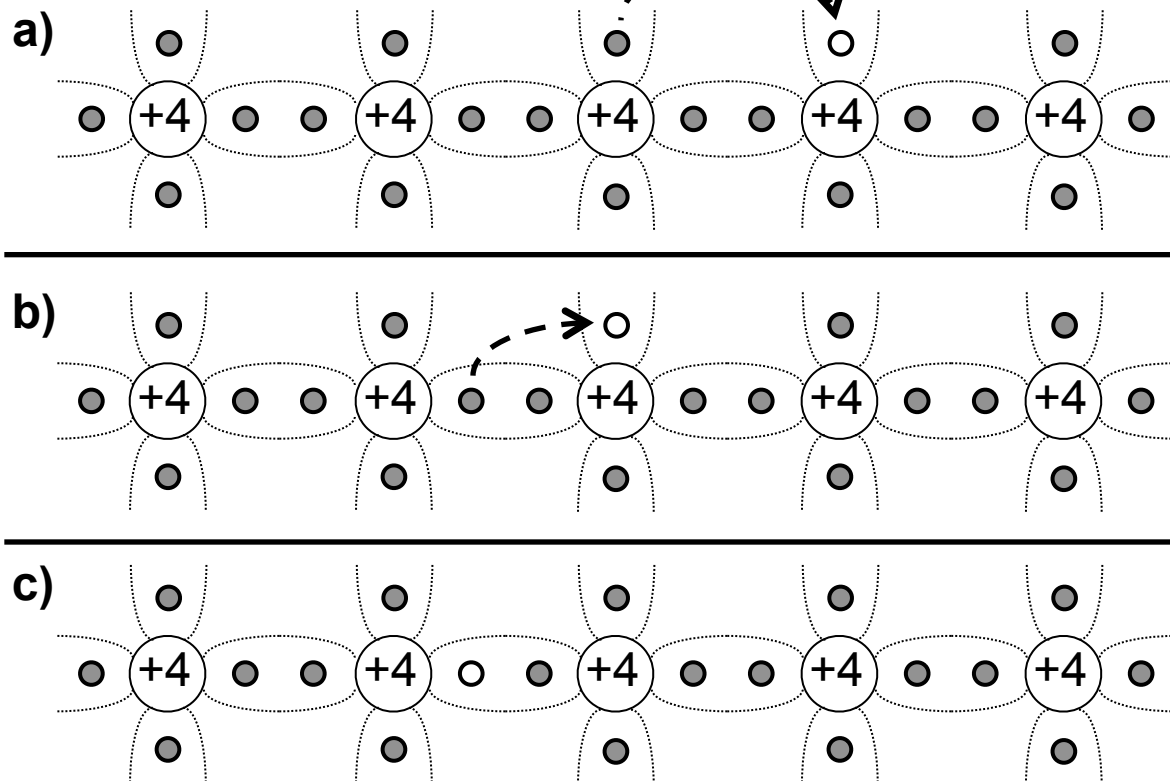
Hi ha un procés dinàmic de **formació i recombinació de parells** on els electrons lligats (no els lliures) salten a un forat,

i els forats canvien de lloc.

En presència d'un camp E els forats produeixen un corrent.

En presència d'un camp **E**

els forats es comporten com una càrrega positiva.

En els semiconductors hi ha **dos tipus de portadors de càrrega**:

• n_n $\equiv$ densitat d'electrons lliures $\rightarrow I_n = n_n e v_{dn} A$

• n_p $\equiv$ densitat de forats $\rightarrow I_p = n_p e v_{dp} A \rightarrow I = I_n + I_p$

Semiconductors intrínsecs $\equiv$ purs, amb un sol tipus d'àtom ($n_n = n_p$)

Semiconductors extrínsecs $\equiv$ dopats amb impureses

poden ser de **tipus n** o **tipus p**

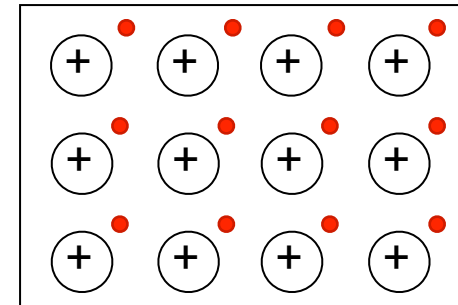
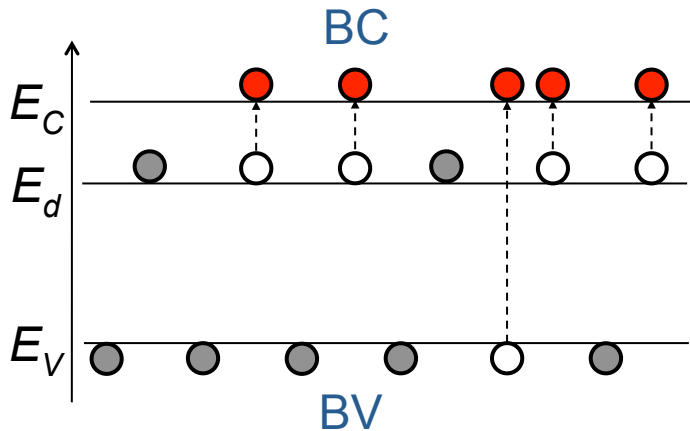
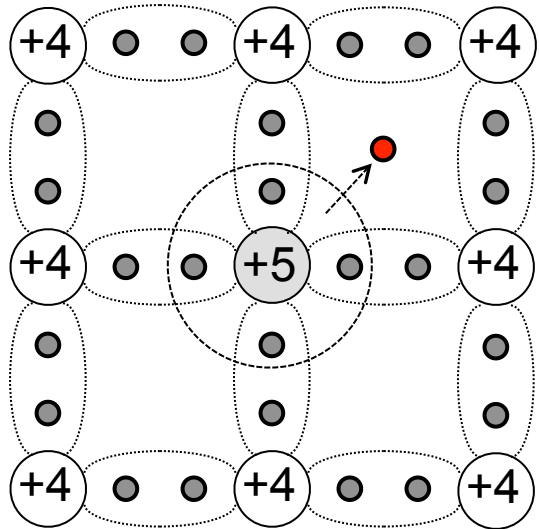
• **Semiconductors tipus n:** dopats amb **àtoms donadors**

amb 5 e⁻ de valència

com el fòsfor (P) o l'arsènic (As)

forats $\rightarrow$ **portadors minoritaris**

e⁻ conducció $\rightarrow$ **portadors majoritaris** •

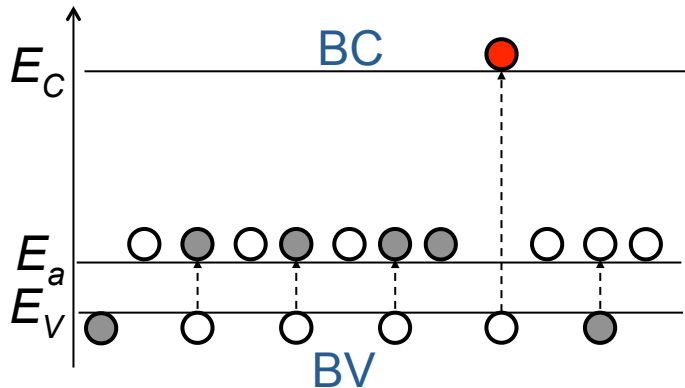
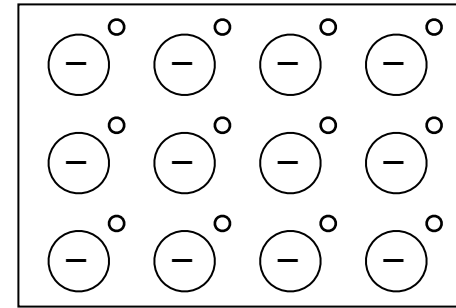
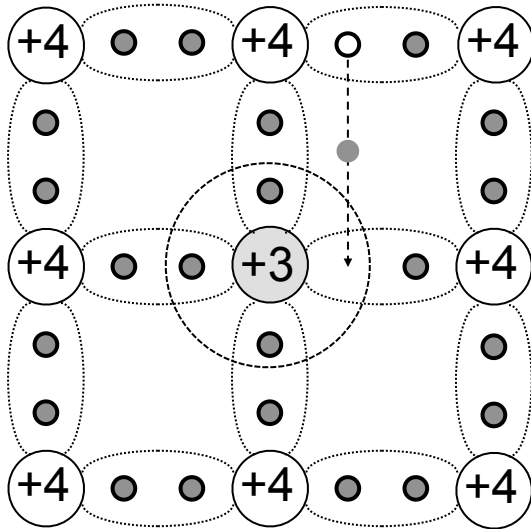
Pràcticament tots els àtoms donadors aporten un electró a BC.

- Semiconductors tipus p:**

dopats amb **àtoms acceptadors**
amb 3 e⁻ de valència
com el gali (Ga), l'indi (In) o l'alumini (Al)

e⁻ conducció → **portadors minoritaris**

forats → **portadors majoritaris** ○

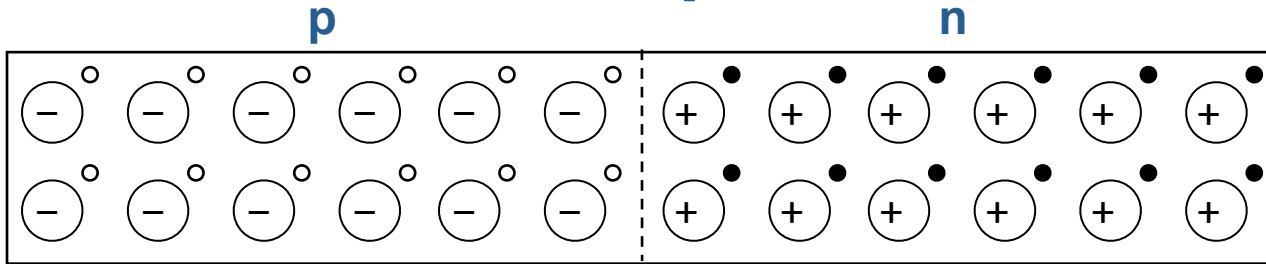
Pràcticament tots els àtoms acceptadors
aporten un forat.

Díodes d'unió p-n

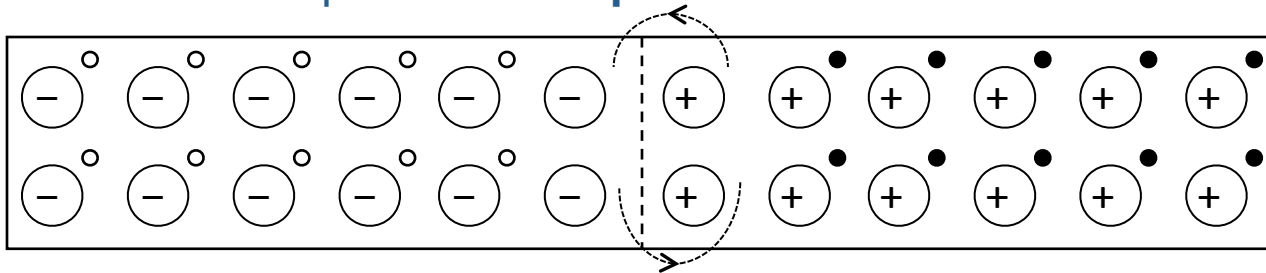

Unió p-n

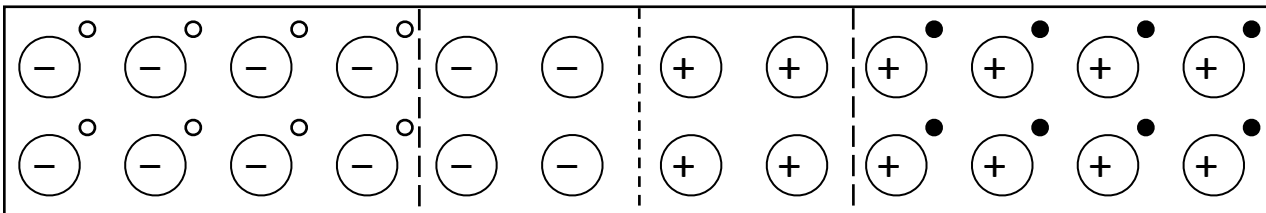
I_d difusiu ($\rightarrow$): els portadors majoritaris d'un costat es difonen a l'altre

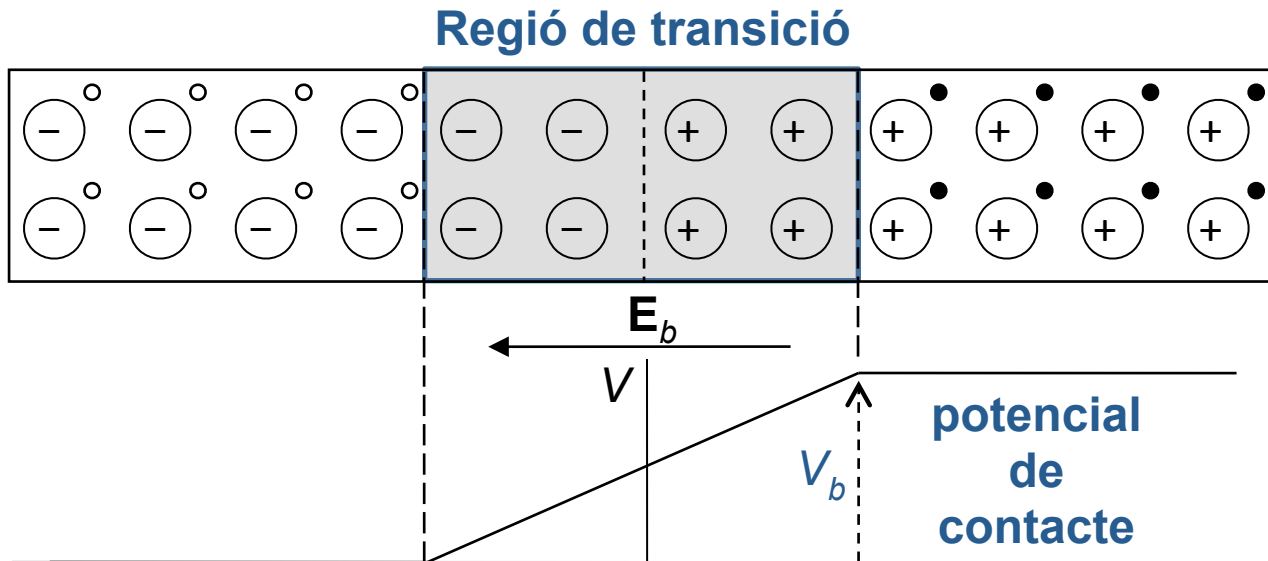
Recombinació: els e^- que venen de **n** es recombinen amb els forats a **p**
els forats que venen de **p** es recombinen amb els e^- a **n**

Regió de transició: amb càrregues descobertes (ions $\oplus$ sense e^- o $\ominus$ sense forat)
sense portadors de càrrega (**R gran** perquè n i $\sigma = ne\mu$ petits)

Regió de transició

I_a d'arrossegament ($\leftarrow$): E_b arrossega portadors minoritaris generats tèrmicament d'un costat a l'altre: e^- (de p a n) i forats (de n a p)

I_d difusiu ($\rightarrow$): els portadors majoritaris amb prou energia es difonen d'un costat a l'altre superant la barrera de potencial (contra el camp E).

Equilibri dinàmic: $I_d(\rightarrow) + I_a(\leftarrow) = 0$

La **regió de transició** també s'anomena **regió de deplexió** per indicar que no té càrregues lliures per conduir. **Podem pensar que es comporta com un aïllant.**

Polarització d'un díode

Quan s'estableix una tensió externa als extrems de la unió p-n, l'amplada de la zona de transició (sense portadors) canvia, i V_b també canvia.

Polarització inversa

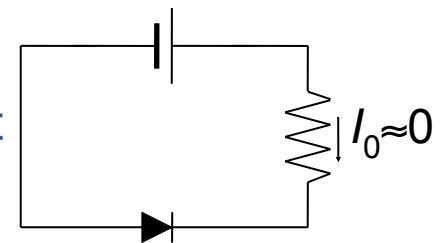
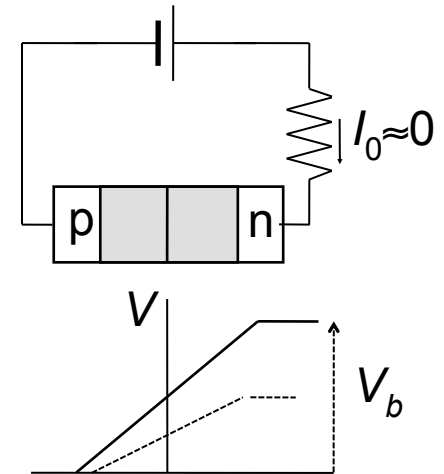
S'aplica una tensió negativa (-) a la part p.

Els e^- de n són atrets pel born (+) i s'allunyen de la unió, i els forats de p són atrets pel born (-) i s'allunyen de la unió, de manera que la regió de transició (com un aïllant) s'eixampla, V_b augmenta,

i el corrent difusiu $I_d(\rightarrow)$ disminueix

i pràcticament no circula corrent.

L'efecte anterior afecta al corrent difusiu $I_d(\rightarrow)$, però no al d'arrossegament $I_a(\leftarrow)$ que és manté, i circula un corrent molt petit anomenat **corrent invers de saturació**.

Polarització directa

S'aplica una tensió positiva (+) a la part p.

Els forats de p són empentats cap a la unió, i els e⁻ de n també són empentats cap a la unió,

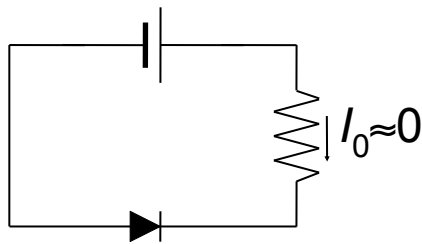
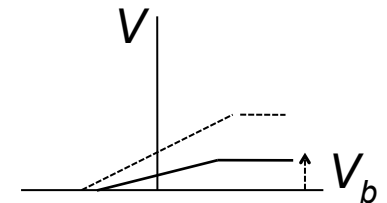
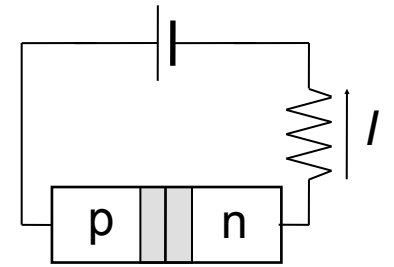
de manera que la regió de transició (com un aïllant) s'estreny,

V_b disminueix,

i el corrent difusiu $I_d(\rightarrow)$ augmenta.

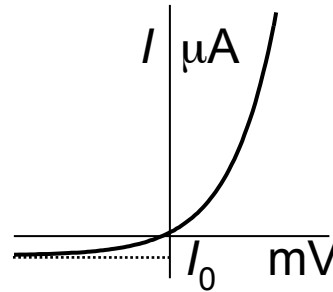
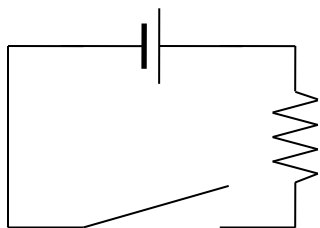
A partir d'una certa tensió llindar V_γ

el corrent pot circular sense quasi cap resistència.

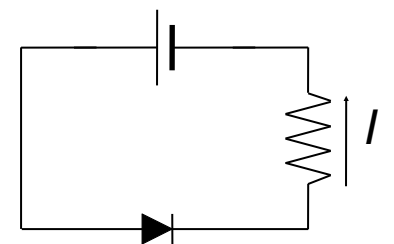
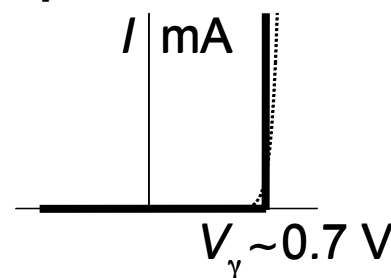

Polarització inversa

El díode no condueix

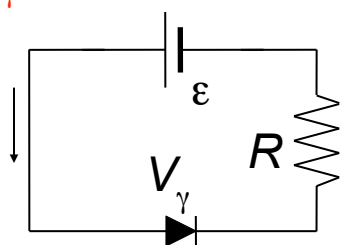
Aproximació

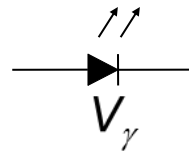
Polarització directa

Si $\varepsilon > V_\gamma$, el díode condueix

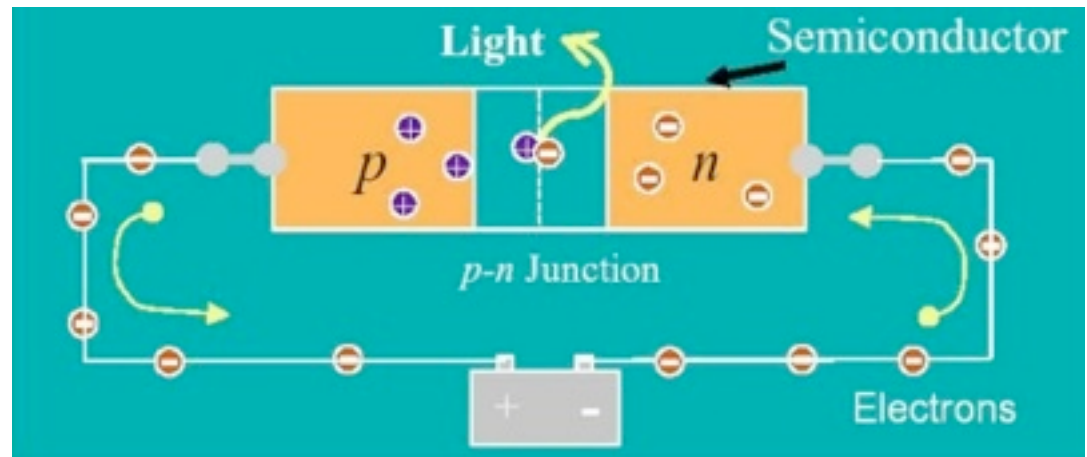
$$I = \frac{\varepsilon - V_\gamma}{R}$$

LED (*Light Emitting Diode*)

- Emet llum quan passa corrent ($\sim 10 \text{ mA}$, $V_\gamma \sim 1.5 \text{ V}$)
- Quan els portadors de càrrega passen de la part on són majoritaris a la que són minoritaris, es produeixen recombinacions electró-forat i perden energia.
- En els díodes de silici o germani l'energia que perden els electrons en recombinar-se es transforma en calor.
- En semiconductors com l'arseniur de gal·li l'energia es converteix en un fotó de llum visible.
- Gràcies a la seva durabilitat (10 anys), dimensions petites, baix preu i poc consum de potència, els LED s'utilitzen com
  - comandaments a distància
  - pilots lluminosos
  - semàfors
  - pantalles
  - il·luminació

Transistors

MOSFET

Transistors

Components electrònics semiconductors, amb tres terminals, que s'utilitzen com a amplificador o com a commutador.

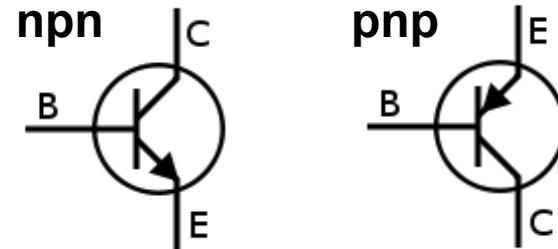
N'hi ha de molts tipus:

- Transistors Bipolars d'Unió o **BJT** (*Bipolar Junction Transistors*)

Unió: doble unió de semiconductors

Bipolar: corrent degut a electrons i forats

Inventat per Bardeen, Brattain i Shokley, l'any 1947 (premi Nòbel 1956)

- Transistors d'Efecte Camp o **FET** (*Field Effect Transistors*)

unipolars: el corrent només és d'electrons (FET de canal n) o forats (FET de canal p)

Avantatges del FET en front dels BJT

- Consumeixen menys energia
- Ocupen menys espai en un xip
- Relativament més fàcils de fabricar
- Es poden fer circuits lògics i memòries només amb MOS (sense díodes ni resistències)
- Generen menys soroll i són més estables

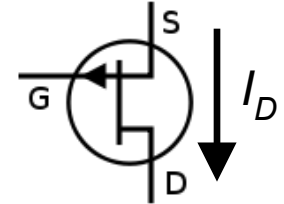
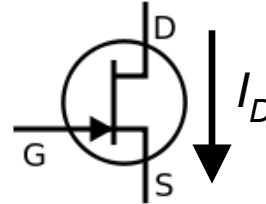
Transistors d'Efecte Camp (FET)

Tenen 3 terminals: porta (**G**ate), font (**S**ource) i drenador (**D**rain)

Només circula el **corrent** I_D , de D a S en els de **canal n**, i en els de **canal p** de S a D

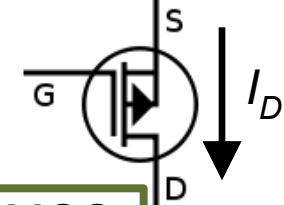
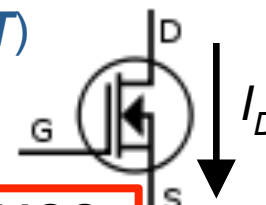
N'hi de diferents tipus:

- FET d'unió o **JFET** (*Junction FET*)

- **MOSFET** (*Metal Oxide Semiconductor FET*)

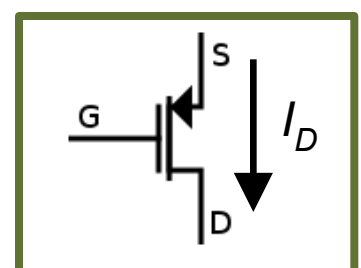
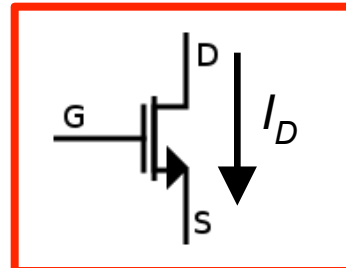
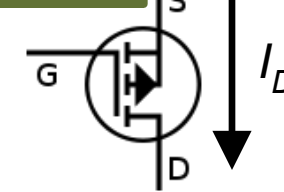
- MOS d'empobriment
(buidament, *depletion*)

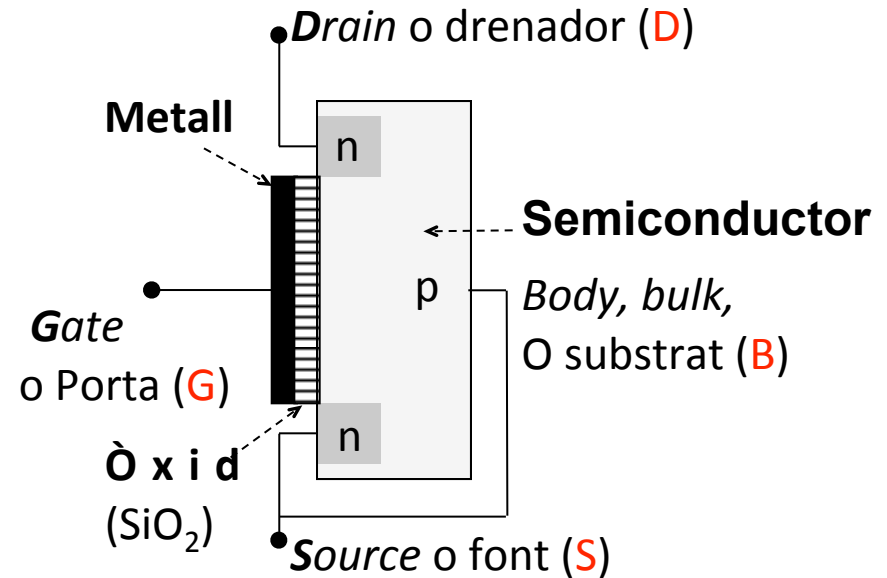
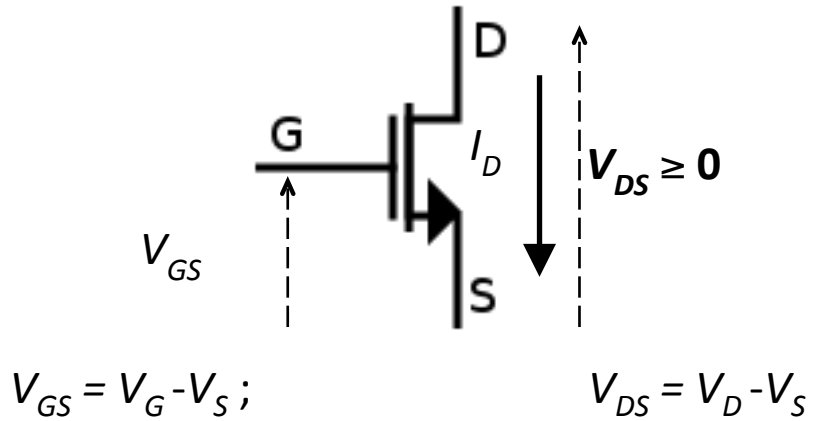
- MOS d'enriquiment
(acumulació, *enhancement*)

nMOS

pMOS

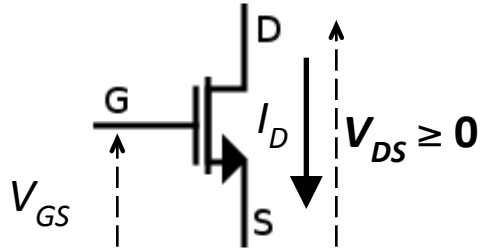
nMOS d'enriquiment

L'òxid és aïllant i no deixa passar corrent per G

B connectat a S, amb $V_{DS} \geq 0$, garanteix que les unions p-n estan en inversa

nMOS d'enriquiment

$$V_{GS} = V_G - V_S ; \quad V_{DS} = V_D - V_S$$

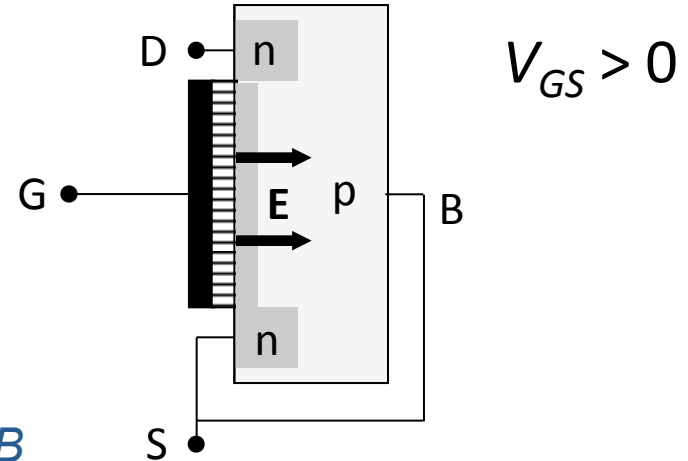
Amb $V_{GS} > 0$ es crea un camp elèctric $\mathbf{E}$ de G a B que repel·leix forats de p i atrau e^- minoritaris de p i, quan $V_{GS} > V_T$, apareix un canal n (enriquit amb e^-)

$V_T \equiv$ Threshold Voltatge (tensió llindar)

$$\text{Si } V_{DS} = 0 \rightarrow I_D = 0$$

$$\text{Si } V_{DS} > 0 \text{ i } V_{GS} < V_T \rightarrow I_D = 0$$

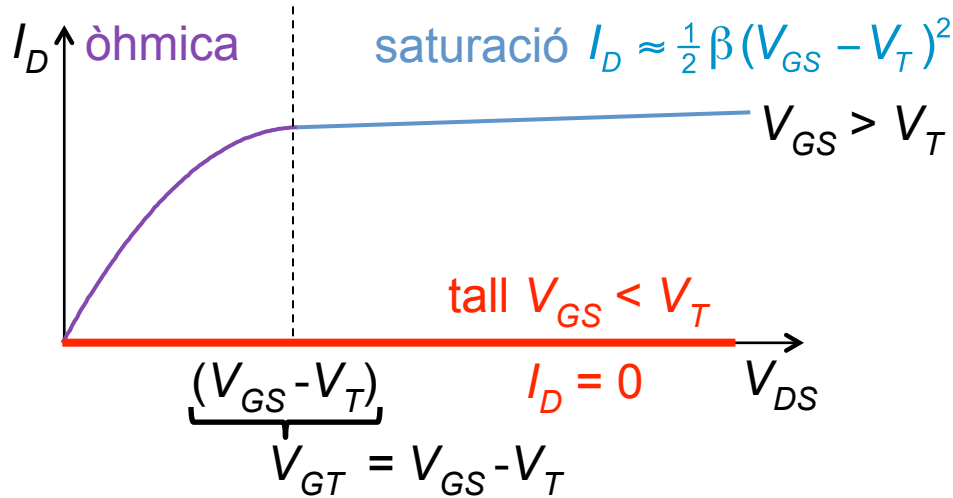
$$\text{Si } V_{DS} > 0 \text{ i } V_{GS} > V_T \rightarrow I_D > 0$$

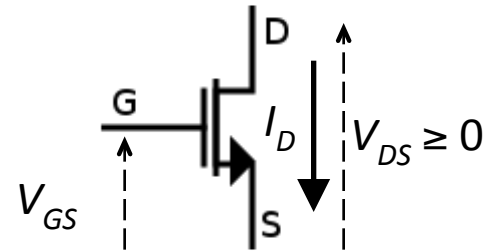
Característiques dels nMOS d'enriquiment

Per a cada valor de V_{GS}

hi ha una corba característica $I_D(V_{DS})$

$V_T \equiv$ Threshold Voltage
 (tensió llindar)
 $\beta \equiv$ Constant característica

Si $V_{GS} < V_T$ tall $I_D = 0$

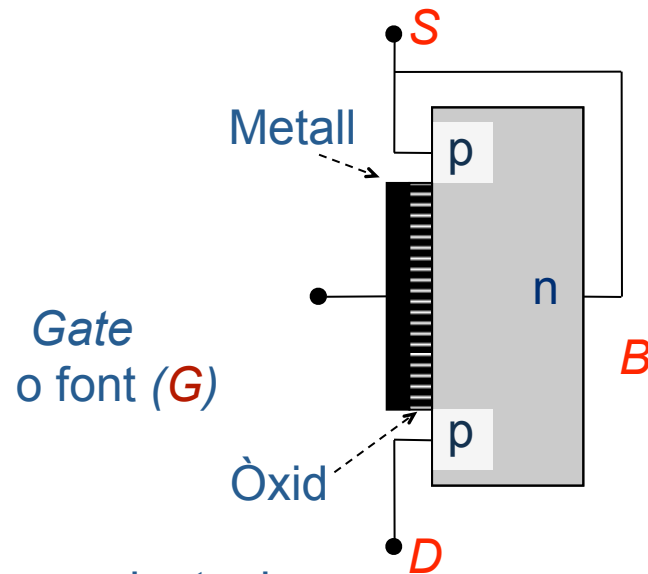
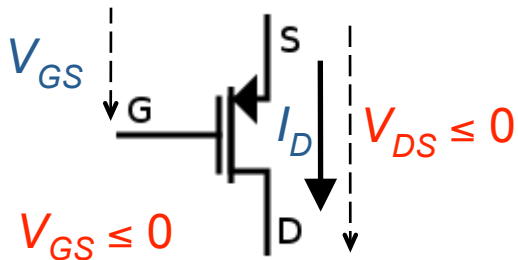
Model d'un nMOS d'enriquiment

Si $V_{GS} \geq V_T$ i $V_{DS} \leq V_{GT}$ òhmica $I_D = \beta (V_{GT} V_{DS} - \frac{1}{2} V_{DS}^2)$

i $V_{DS} \geq V_{GT}$ saturació $I_D = \frac{1}{2} \beta V_{GT}^2$

La regió òhmica s'anomena també regió triode

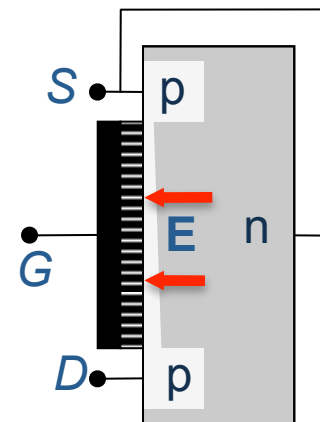
pMOS d'enriquiment

És com un nMOS d'enriquiment però intercanviant n i p.

I funciona al revés: I_D va de S a D, V_{GS} i V_{DS} han de ser negatius, i $V_T < 0$

Amb $V_{GS} < 0$ es crea un camp elèctric E de n a G que repel·leix e^- de n i atrau forats minoritaris de n i, quan $V_{GS} < V_T$, apareix un canal p (enriquit amb forats) i, si $V_{DS} < 0$, passa corrent de S a D

$$V_{GS} < 0$$

$$\text{Si } V_{DS} = 0 \rightarrow I_D = 0$$

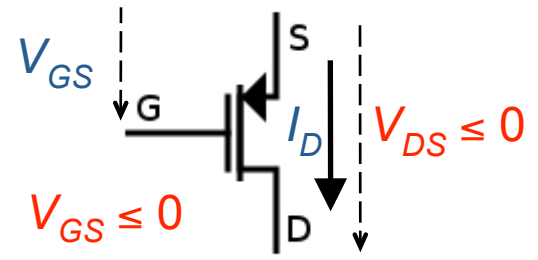
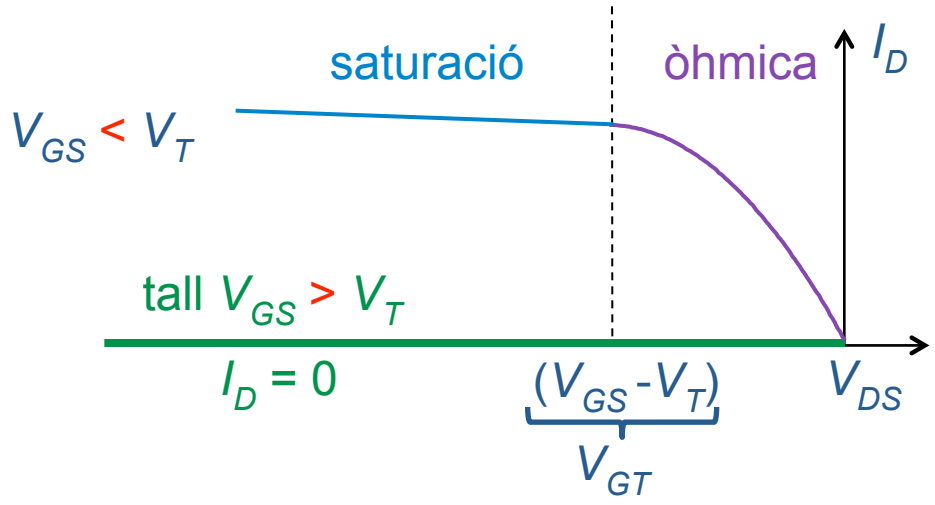
$$\text{Si } V_{DS} < 0 \text{ i } V_{GS} > V_T \text{ (menys negatiu)} \rightarrow I_D = 0$$

$$\text{Si } V_{DS} < 0 \text{ i } V_{GS} < V_T \text{ (mes negatiu)} \rightarrow I_D > 0$$

Característiques dels pMOS d'enriquiment

Per a cada valor de V_{GS} (o $V_{GT} = V_{GS} - V_T$)
 hi ha una corba característica $I_D(V_{DS})$

$V_T \equiv$ Threshold Voltage
 és negativa
 $\beta \equiv$ Constant característica

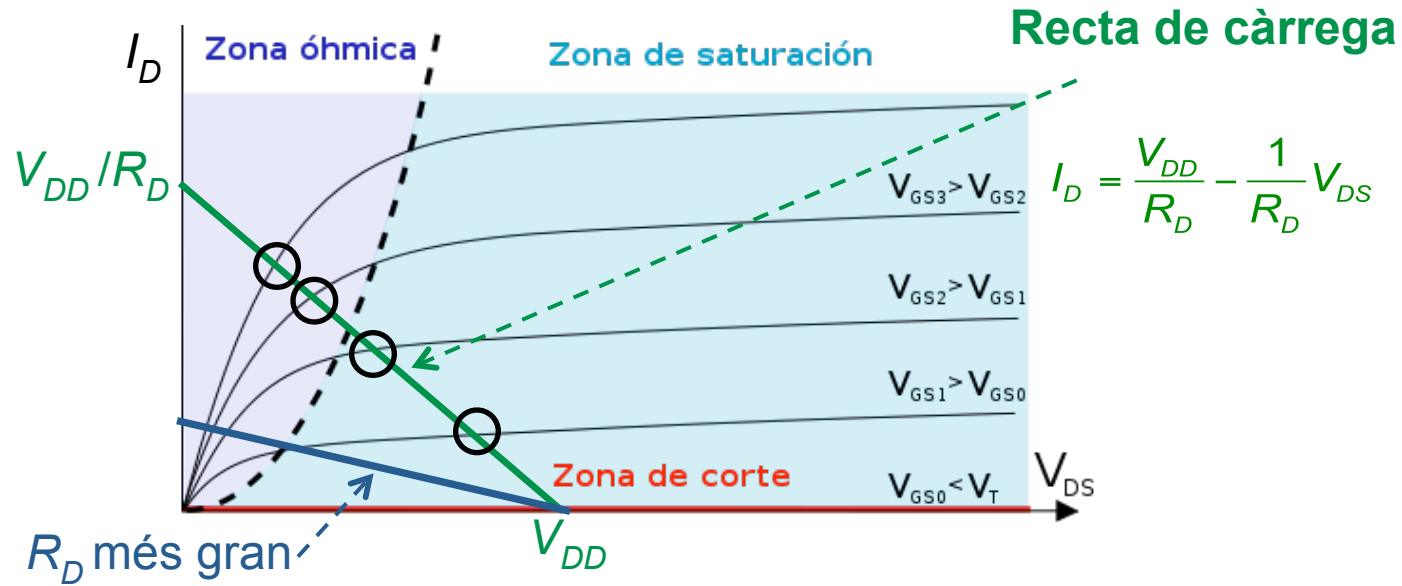
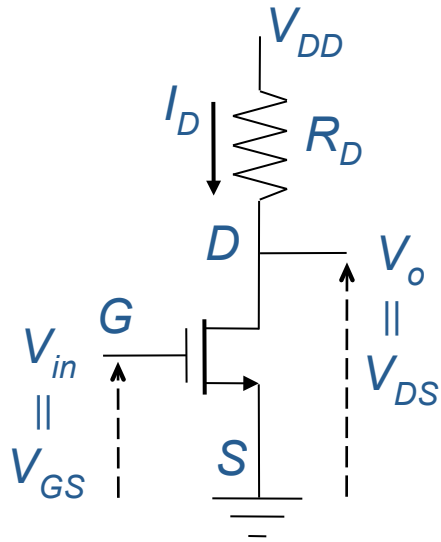
Si $V_{GS} > V_T$ tall $I_D = 0$	Model d'un pMOS d'enriquiment
Si $V_{GS} \leq V_T$ i $V_{DS} \leq V_{GT}$ saturació	$I_D = \frac{1}{2} \beta V_{GT}^2$
i $V_{DS} \geq V_{GT}$ òhmica	$I_D = \beta (V_{GT} V_{DS} - \frac{1}{2} V_{DS}^2)$

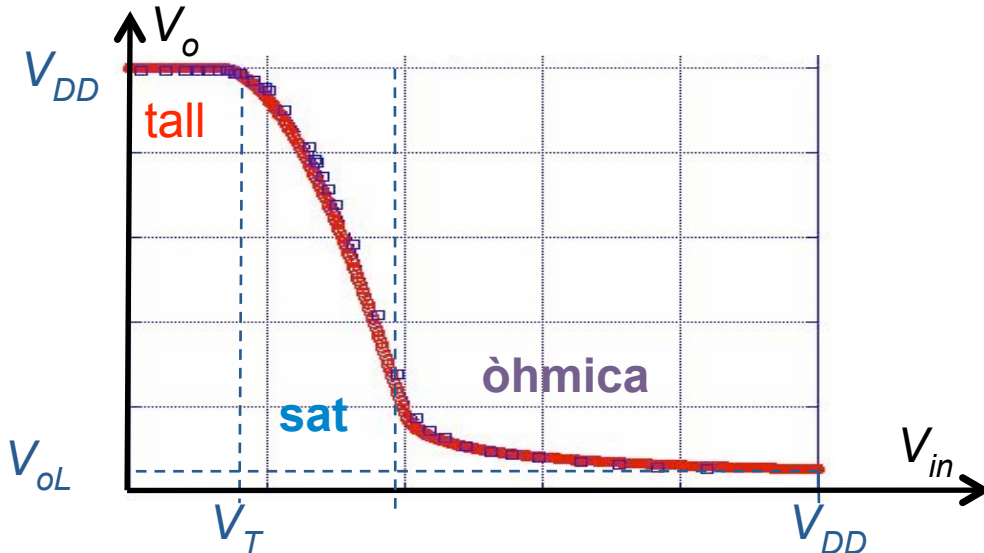
Inversors nMOS i CMOS

Retràs i potència en circuits digitals

Inversor nMOS

Corba de transferència $V_o(V_{in})$

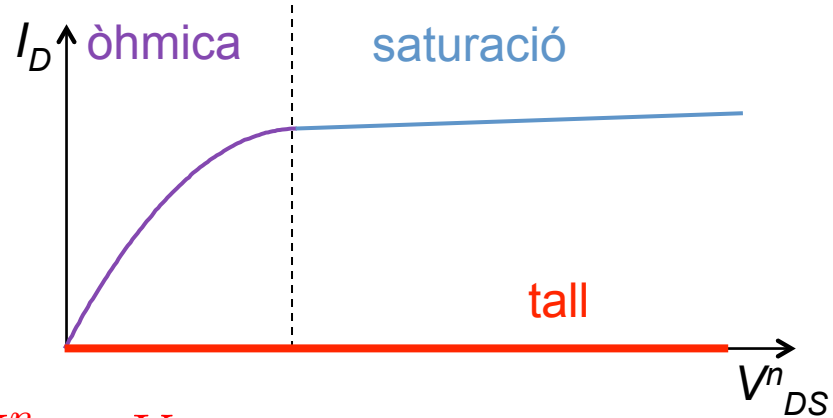
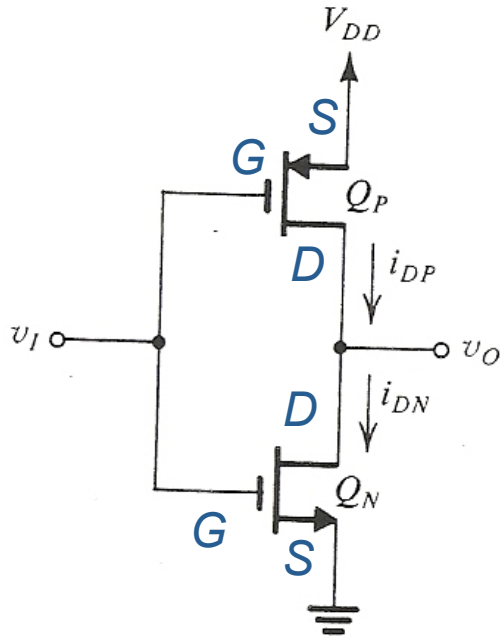
Inversor (porta NOT):

$V_{in} = 0$ (tall) $V_o = V_{DD}$

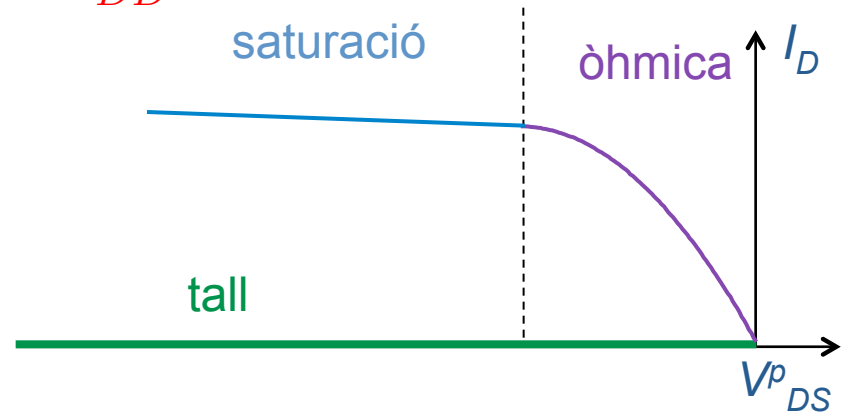
$V_{in} = V_{DD}$ tq òhmica i $V_o \approx 0$

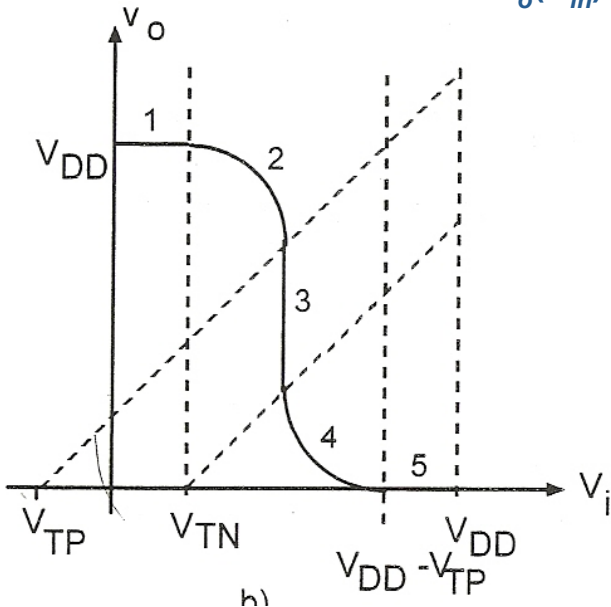
Inversor CMOS

$$V_{DS}^p = V_{DS}^n - V_{DD}$$

Corba de transferència $V_o(V_{in})$

- 1: n en TALL, p en ÒHMICA
- 2: n en SATURACIÓ, p en ÒHMICA
- 3: tots dos en SATURACIÓ
- 4: n en ÒHMICA, p en SATURACIÓ
- 5: n en ÒHMICA, p en TALL

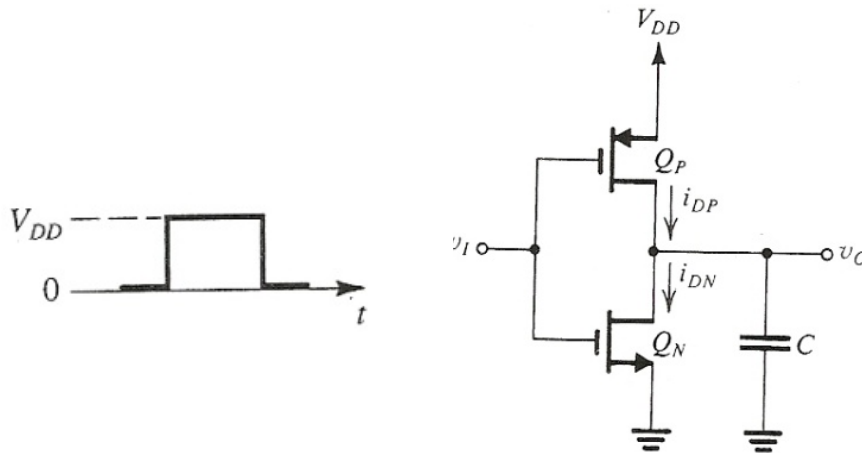
Retràs i potència del inversor CMOS

En el nivell lògic final 0, 1, en les regions 1 i 5, no hi ha intensitat: algun dels transistors es troba en regió de tall

Les transicions per les regions 2,3 i 4 impliquen corrent i retràs

- a) Retràs: Transicions no instantànies, que poden afectar la velocitat de rellotge
- b) Potència: Energia dissipada per l'intensitat en les transicions

Model de retràs i potència amb condensadors

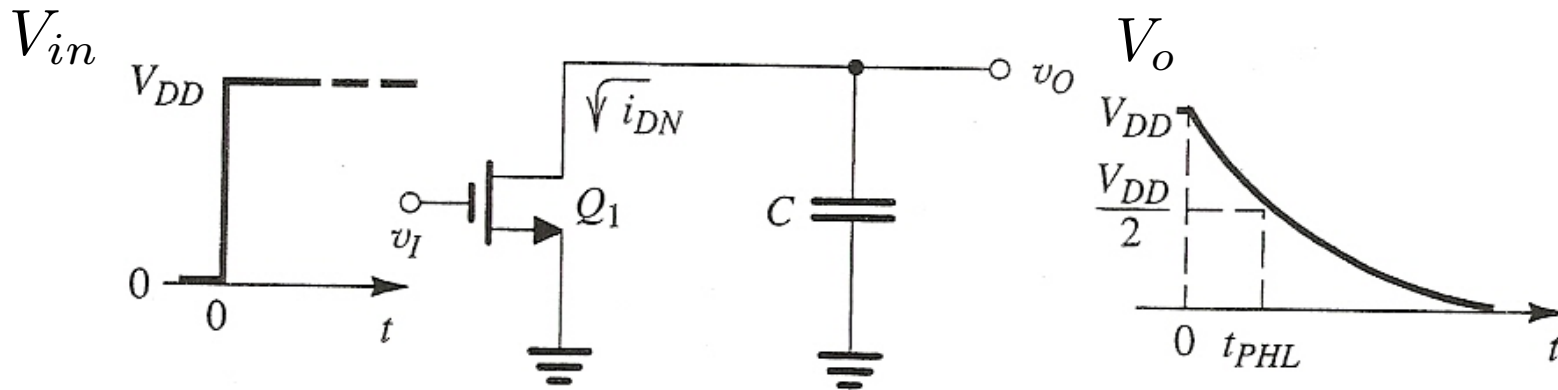

Origen de la capacitat C

- 1) Porta
- 2) Regions de transició SB i DB
- 3) Connexions del circuit

$$C \sim 1\mu F$$

Anàlisi de la pujada: de low (L) a high (H)

Per el condensador:

- Estat inicial $V(0) = V_{DD}$
- Procés de descàrrega

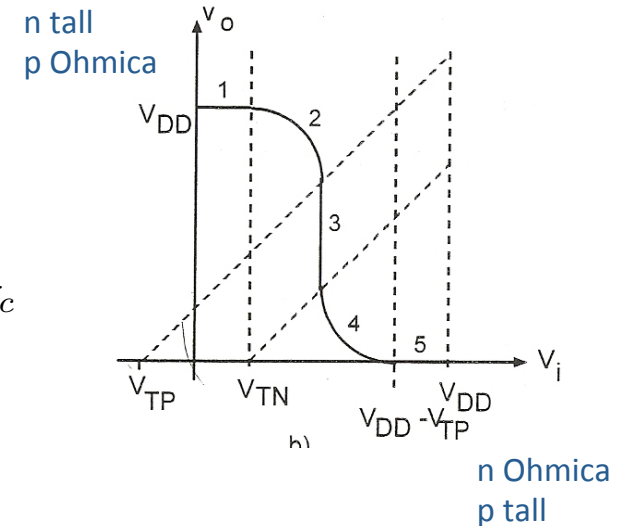
$$V(t) = V(0) \exp\left(-\frac{t}{\tau_c}\right)$$

$$V(t_{PHL}) = \frac{V_{DD}}{2} = V_{DD} \exp\left(-\frac{t_{PHL}}{\tau_c}\right) \rightarrow t_{PHL} = \ln 2 \tau_c$$

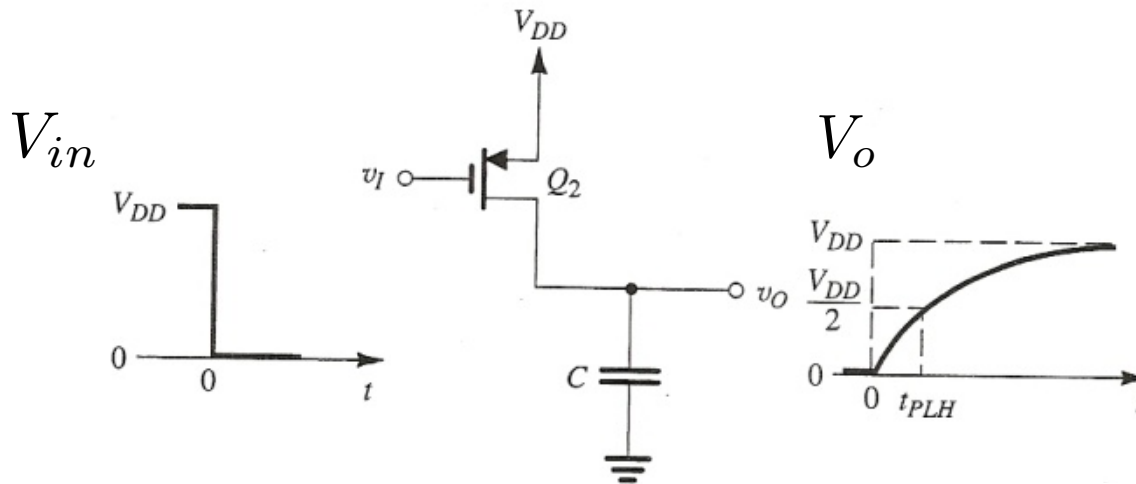
No hi ha una resistència real al transistor i $\tau_c \neq RC$

Calculs detallats mostren, si $V_T = 0.2 V_{DD}$,

$$t_{PHL} = \frac{1.7C}{\beta_n V_{DD}}$$

Anàlisi de la pujada: de high (H) a low (L)

Per el condensador resulta un procés de càrrega
Càlculs detallats mostren, si $V_T = 0.2 V_{DD}$,

$$t_{PLH} = \frac{1.7C}{\beta_p V_{DD}}$$

Retràs en el propagació

$$t_P = \frac{t_{PHL} + t_{PLH}}{2}$$

